

Ədalətin zəfəri

Yol həmişə xatirədir, bizi dünənə bağlayan yaddaşdır, amma böyük yollar həm də daim insani gələcəyə qovuşdurən körpülərdir. İki dövlətin başçısı, vaxtilə yüksək hökumət və dövlət vəzifələri tutmuş şəxslər, sürüdükləri şərəfli əməkçi ömrünə görə şöhrət qazanmış insanlar Kremlə toplaşaraq yuvaraq bir ildönümünü qeyd edərlərsə, təbii ki, bu, sıradan olan hadisə sayılmaz. Ancaq 2024-cü il aprelin 22-də Moskvada baş tutan o görüş həm iqtisadi və siyasi sığli baxımından görüldüyündən də əhəmiyyətli, həm də fəlsəfi ilə çox düşündürücüdür.

Baykal-Amur Magistralının 50 illik yubileyi ilə bağlı demir yolu sahəsinin veteranları və işçiləri ilə keçirilən həmin qeyd etmə bir tərəfdən keçmişə nəzər salmaq idisə, o biri yandan və bəlkə də daha artıq, sabahlar haqqında fikrə dalmaq məqsədi daşıyırdı.

Bunu elə sözbə başlayan kimi Rusiya dövlətinin başçısı Vladimir Putin də dedi, Azərbaycan lideri İlham Əliyev də.

Bir vaxtlar Sovet İttifaqının dörd bucağından olan iki milyon insanın birgə zəhməti ilə tikilib-qurulmağa başlanmış bu magistral indi müstəqil Rusiya dövlətinə məxsusdursa da, mahiyyətcə XXI əsr və yeni minillik üçün global logistikamı müəyyən edən layihədir, dünyanın ən böyük demir yolu arteriyalarından biri kimi dünənəndən və indidən də çox gələcəyin yoludur.

üstünlüyü və onu tanıdığımız HEYDƏR ƏLİYEVə çevirən başqa vacib keyfiyyət də gördüyü işə, ona həvalə edilən vəzifəyə daim ifrat məsuliyyət və fədakarlıqla yanaşması, bütün varlığını ona bağlanması oldu.

Dünya miqyaslı bir layihənin – BAM-ın yarım əsrlik ildönümünə həsr edilən görüşdə dünya liderlərindən olan Vladimir Putin danışdı, keçilmiş yolu, görülmüş işləri dəyərləndirdi və bu qiymətləndirmədə ən ucada dayanan azərbaycanlı (!) Heydər Əliyevin adı idi: “Bütün BAM inşaatçıları yaxşı bilirlər, – Heydər Əlirza oğlu BAM-ın tarixində müstəsna, böyük rol oynayıb. Heydər Əlirza oğlu SSRİ Nazirlər Soveti Sədri birinci müavinisi vəzifəsində Baykal-Amur Magistralının tikintisində rəhbərlik edir və bu çətin layihənin həyata keçirilməsi üçün əlindən

Keçən əsrin səksəncinci illərində indi Kremlə həmin toplantıda görüşülənlər az öncə qalxdıqları pillələrlə, irəlilədikləri dahlizlərlə böyük azərbaycanlı Heydər Əliyev də addımlamışdı: hər gün bura işə gəlir, işdən getmişdi, ocağı dünyanın iki ən qüdrətli dövlətindən birinin – Sovetlər Birliyinin rəhbərliyindən olmuşdu.

Həmin günün qeyri-ədiliyi bir də ondaydı ki, müstəsna şəxsiyyət Heydər Əliyev bütün əzməti ilə yəni, 1980-ci illərdə olduğu kimi, Kremlə də işə sadəcə bayram ovaqlı mərasimə dəvət olunmuş qonaqlardan biri kimi yox, əsl ev sahibi, bayramın ziyəsi, öndər kimi qayıtmışdı.

Xuxarı başda Rusiya Federasiyasının və Azərbaycanın bayraqları sıralanmışdı.

Söz yox, Azərbaycan dövlətinin birinci şəxsi İlham Əliyev də həmin məclisdədirsə, ölkəsinin bayrağını orada dikəlməsi qənaətinə uyğun və məntiqli görünməlidir. Ancaq bayrağımız həmin məclisdə bir yox, üç idi, axı! Deməli, Azərbaycan həm də məzmunca, və mərasimin əsas iki ev sahibindən biri idi. Yüksəkşəxsiyyətli bu görüşə həmin çəkini və rəngi verən, Azərbaycanı bir tarixi müdör-cəli ildönümündə iki əsas iştirakçıdan birinə çevirənə, Heydər Əliyev adı, xatirəsi, parlaq idi.

Onun böyüklüyü həmişə görünür. Dünən görünürdü, bu gün dünənkindən daha çox dərk edilir, vaxt ötdükə indikindən də artıq hiss ediləcək. Həmin gün bu böyüklüyü bir daha milyonların gözü önündə cəmləndirən saatlar yaşanırdı...

...O görüşdə, Prezident İlham Əliyev ifadə etdiyi həqiqətdən BAM-çıların da gözəlcə ağah olduğunu vurğulayaraq söyləyirdisə, ki, atası Heydər Əliyev 1984-cü ilin iyununda 10 gün ərzində Bratskdan Vladivostok və Naxodka qədər yolu çətin şəraitdə, demək olar ki, piyada qət edib, BAM-çılarla sevinci və kədərli bölüşüb, dübbadüz deyirdi, tam haqlı idi.

Hər sözün yükünü, çalılarını duyan Prezident İlham Əliyev bunları deyəndən sonra dərhal əlavə edirdisə ki, ayaqla, müxtəlif nəqliyyat vasitələri ilə gedib, anlamaq istəyirdi – bilirmən, bu uzunluqda yolu elə əvvəldən-sonacan yeriyə-yeriyə getməyib; bunları bilib-bilə yəni “piyada gedib” söyləyirdisə, müthəm bir həqiqətə işarə vururdu və həmin anlarda başqaları sonacan duymasalar da, onu dinləyən, həmin əzbəli yolları keçmiş köhnə BAM-çılar hər şeyi yaxşı başa düşürdü.

Ayın məsələdir ki, sovet dövlətinin ali idarəedici orqanlarından biri, Siyasi Büronun üzvü buralara təşrif gətirmişdisə, onun rahat iş şəraiti, əsədə irəliləməsi üçün hər şərait irəlicədən tədarük edilmişdi. Heydər Əliyev səfəri əsnasında bu mənəqədən o mənəqəyə qatlarla da gedirdi, təyyarə ilə də, vertolyotla – dikaclarla da, arada yeraltı yollardan keçməyin məxsusi hazırlanmış vaqonetkalardan da istifadə edirdi. Əlbəttə, yeri düşdükcə digər inşaatçılar kimi, rezin çəkmələr, su keçirməyən iş paltarları geyərək daşlı-kəsəklə, sulu-palçıqlı məsafələrdə piyada da adlayırdı. Bütün bunlar – həmin narahat kilometrərin hər qarışının necə keçilməsi gözlərinin qarşısında baş verən, indi ixtiyarlaşmış, həmin günləri xatırladıcaq köhnəlikləri xiffət bürüyən, dolxunanan veteranlar Heydər Əliyevin o vaxt sadəcə irəliləməyində, geridə qoyduğu yolların onun ixtiyarından keçdiyinə şahid idilər. Əgər məhz belə olmasaydı, Heydər Əliyev vur-tut onca gün çətin səfəri əsnasında elə həmin yerlər kimi donmaqda olan inşaatçıları yəni vüsət verə, çıxış yolu tapa, dirçəlişə nail ola bilməzdi.

Heydər Əliyevin məqsədi və hədəfə doğru, sözün məcəzi monasində, piyada – can yandıraqca, çətinliklərdən, əzab-əziyyətdən çəkinməyərək, usanmadan, noticəyə nail olanadək dayanmadan irəliləməsi ona cavandırıldığından xas məziyyət idi. Pərvərdigarın bağışladığı çoxcəhətli istedad, qabiliyyətlər öz yerində, Ulu öndərin həyatı boyu digər

gələni əsərgəmərdi. Bu işdə ona böyük bilik və təcrübə, idarəçilik istedadı, ən mürəkkəb problemləri həll etmək bacarığı və əlbəttə ki, xüsusi şəxsi keyfiyyətləri, ilk növbədə çalışdığı insanlara qayğıkeç, hörmətli münasibəti kömək etdi və o, bu nəhəng problemləri həll edə bildi. O özü BAM-ın obyektlərində oldu, inşaatçılarla, yeni qəsəbə və şəhərlərin sakinləri ilə söhbət etdi. Necə deyirlər, rahatlıqla ona yaxınlaşsa, problemlərini danışsa, cari məsələləri müzakirə edə bilirdi”.

Rusiya Federasiyasının Prezidenti, digər iştirakçılar danışırdılar, hər birinin nitqindən o müdrik insanın, o tarixi şəxsiyyətin adı sayğı ilə, məhəbbətə keçirdi və Prezident İlham Əliyev də dinləyirdi. Mən o sözləri eşitdikcə fərəhdən duyulanırdım, hər dəfə bayrağımızı yüksəklərdə dalğalanan görəndə içərimdən keçən rıqqətlə eyni olan həyəcanlı hissləri yaşayırdım və həmin anlarda mənəndən, mənim kimi düşüncə bilən çoxlarından da neçə qat artıq qüruruna Oğulun – dövlət başçımızın ürəyindən keçdiyini qənaətləndirirdim.

Heydər Əliyev yəni Kremlə də idi, yəni Azərbaycanı, millətimizi böyük, uca göstərə bilirdi, yəni xalqına, dövlətinə xidmətinə davam etdirirdi (Prezidentimizin həmin görüşdəki bu sözləri ilə də tam şərikəm: “Heydər Əliyev amil dövlətlərarası münasibətlərimizdə həmişə mühüm rol oynayıb və oynayacaqdır”).

Yarım əsr öncə – Baykal-Amur Magistralı Ümumittifaq tikintisi elan edilərkə ümid və inamla işə başlananda Heydər Əliyev Azərbaycanca idi, respublikaya rəhbərlik edirdi və SSRİ-nin hər tərəfindən olduğu kimi, bizdən də əksəri komsomolçu gənclərdən ibarət inşaat dəstələrinin o zaman quruculuq meydanına göndərilməsini təşkil edirdi. O çətlər mətbuatı durmadan bu haqda yazırdı, mən həmin dövrdə universitet tələbəsi idim, Azərbaycan Televiziyasında hazırladığım “Yaşdırlarımız” verilişinin iki buraxılışını BAM-çı gənclərimizə həsr etmişdik, bir sözlə, tikintinin romantikası hər yerdə geniş təbliğ olunmaqda idi. Amma qədimlərdə Misir ehmətlərini hay-küyü, tomtəraqa başlanmış tikintisi günlərin birində həlli tapılmayacaq qədər ağır anğəllərə üzləşib yerində saymağa başladığı yasaq, 1980-ci illərin əvvəllərində BAM-dakı əski romantika da nisbətən söngiməyə, qarşıya çıxması çətin olan maneələr ciddi sıxıntılar doğurmuş başlanmışdı. Ancaq bütün dünyaya car çəkmiş, sovet gigantomaniasının toxtahlırlarından olan bu layihəni heç vaxtla yarımcıq qoymaq olmazdı.

BAM artıq həm də siyasət, ideologiya mövzusu idi və nöyən başına olursa-olsun tikintini vəd olunmuş vaxtda başa çatdırmaq lazımdı. İnşaat işləri gəlib-gəlib Severomysk tunelində dirənməmişdi. Dağın altından 15 kilometr yarımliq tunel çəkilməli idi, zətlən, çəkilişinə də başlayıblarmış, ancaq qəfilcə aşkar olur ki, son demə, tədqiqatlar və layihələndirmə düz aparılmayıb, buradan yeraltı çay axır, hər tərəf səlləmə sudur, işi davam etdirmək mümkünəzdir. Məsələ Siyasi Bürodə müzakirəyə qoyulur və məhz o zaman bu açılmış kimi təsir bağışlayan düşüncəni qəbul etmə, belə ağır yükü çiyənlərini götürmək SSRİ Nazirlər Soveti Sədri birinci müavinisi Heydər Əliyevə tapşırıldı.

Heydər Əliyevlə həmişə məşğul olduğu məsələnin ən dərnlərinə qədər getməyi sevən, başqalarının təqdim etdiyi arayırlara arxayınca bel bağlamayaraq, işin qara-qurasından qorxmayan bir inadçı şəxsiyyət olmasaydı, yəqin ki, BAM-nı tikintisində vaxt ortaya çıxması dərən böhran ağır fəsadlarla noticələndərdi. Heydər Əliyevlə birgə Mayskka o vaxt əlaqədar səhərlərin 4 sovet naziri də yollanmışdı. Heydər Əliyev özü əsl vəziyyəti gözü ilə görüb dəqiq qərar çıxara bilməyin uzunboğaz çəkmələrdə suyu iti dağ çayı kimi axan tunel boyu xeyli irəliləyir. Kostyumda-qalstukda, xudmani kabinetlərdən

Heydər Əliyevin Kremlə əzəmətli qayıdışı

Rafael HÜSEYNOV,
Milli Məclisin deputatı, akademik

telefonla göstərişlər verməyə alışmış 4 nazirin də Siyasi Büro üzvünün, bilavasitə təbəqiliyində olduqları Nazirlər Soveti Sədri birinci müavininin bu hərəkətindən sonra başqa çıxış yolları qalmır, onlar da düşürlər Heydər Əliyevin ardınca, dizəcən suyun-lehmanın içində Heydər Əliyevlə birgə düz 8 saat yerin altında bütöv bir iş gününü başa vururlar. Yuxarı qalxanda öldən düşərək şil-küt olmuş müşayiətilərindən fərqli olaraq, iş gününü yeni başlayırıms kimi şux görünən Heydər Əliyev zarafat edir: “Hə, bas bizi qarşılayan gül-çiçək dəstələriniz hamı? Axı mən bu gün dünyə rekordu vurmuşam, 4 naziri yerin altına aparmışam!”

Heç vaxt unudulmayacaq 22 aprel günündə vaxtilə SSRİ nəqliyyat tikintisi nazirinin müavinisi işləmiş, son 25 ildə Rusiya Federasiyasının 54 regionundan 50 mindən çox veteranı birləşdirən “BAM Birliyi” icimai təşkilatına rəhbərlik edən Yefim Vladimiroviç Basin xəyalən qayıtmışdı 40 il geri: “Heydər Əliyev məni tikintisi o vaxt cədvəldən geri qalan Kodar tunelinin vəziyyətini öyrənmək üçün iki baş idarənin rəisi ilə birlikdə vertolyotla həmin əraziyə göndərdi. Obyektin işə salınmasına cəmi altı ay qalmışdı. Biz tunelin sonuna çatmağa müvəffəq olduq, geri qaytında isə onun tavani çökdü. Məsələ orasındadır ki, tunel daimi donuşluq şəraitində işə edilmişdi. Təəssüf ki, tuneli inşa edənlər qazma işlərində irəliləsələr də, tunelin çuqun tubinqlər qoyulması işində yubanmışdılar. Təbii ki, biz vəziyyət barədə Heydər Əlirza oğluna məlumat verməli olduq. Gözləntilərimizin əksinə olaraq, o, yaranmış vəziyyəti sakit şəkildə qəbul etdi. Təkcə bunu dedi: “Yaxşı, burada Kodar tunelinə gedən kəsa yol inşa etmək lazımdır”. Yadımdadır, Heydər Əlirza oğlu 15 kilometrlik tunelin girişinin necə çəkildiyini qiymətləndirmək üçün Severomysk tunelinə emişdi. Bundan sonra o, mürəkkəbliyinə görə unikal olan bu obyektin inşası ilə bağlı ən aktual məsələlərin həll olunduğu böyük bir iclas keçirmişdi”.

Heydər Əliyevin bütün həyat yolunun nüvəsində fəhlə əməyi, alın tiri durur. Elə BAM-a səfər etdiyiyi günlərdə də həmin ömür tempi ilə çalışmasaydı, o cür dar məcəldə belə qəzəndən-qəziz məsələlərə əncəm çəkilməsinə nail ola, sanki açılmış zənn edilən qapılara anidən ən zəruri açarları tapa bilərdimi?

Bir ucunda gecə düşəndə o biri baxışda səhər açılan SSRİ-nin hər bir şəhər-kəndinə hər gün nizamlı çatdırılan, tirajı on milyon yarımı aşan “Pravda” qəzetində o vaxt Heydər Əliyevin BAM səfəri ilə bağlı xəbərlər dərc edilmişdi. Zəmanənin salnaməsidir, qalır. Ancaq canlı şahidlərin hərərətli xatirələrinin oyatdığı maceralı filmə bənzəyən gerçək tarixi mənzərəni xəsis qəzet xəbərləri necə yara da bilər?

O çətlərdə xeyli gənc olmuş, indi atasının böyük yolunu ləyaqətlə davam etdirən Prezident İlham Əliyev də Kremlə köhnə BAM-çılara dinlədikcə həmin günlərə qayıtmışdı və artıq evdə müşahidə etdiyi özge tərifiatları nəql edirdi: “Bunu da xatırlayıram ki, o, qayıdanda yalnız sovet dövlətinin həyata keçirə biləcəyi tikintinin miqyasından deyil, ilk növbədə ən çətin şəraitdə, bəzən daim donuşluq içində olan keçilməz meşələrdə, yolsuzluq şəraitində heyatlarını riskə atan BAM-çılardan fədakarlığından təsirlənmişdi. Çünki bu insanlar, demək olar ki, hər gün şücaət göstərərək, möcüzələr yaradaraq, sovet dövlətinin və bu gün isə həm Rusiyanın, həm də qonşu ölkələrin gələcək inkişafının müqəddəratını əvvəlcədən təyin edərək, uzun illər – 50 il və ya daha çox müddət ərzində həm regional, həm də beynəlxalq əməkdaşlığın inkişafı işinə xidmət edəcək unikal infrastruktur nümunəsi yaratmağa müvəffəq olublar”.

Prezident belə deyirdi, amma həmin məclisdə can yiyələri – BAM-lı şahidlər də vardı, onlar da danışdırlar və artıq yaşa dölmüş, ahılmış həmin mətin insanlar da o günlərin axarında Heydər Əliyevi unutmamışdılar, üstündən bu qədər müddət sovuşandan sonra da ilk növbədə onun insanlığını, həssas davranışlarını anırdılar.

Bilavasitə işin içində olmuş, sonralar iki dəfə Rusiya Federasiyasının nəqliyyat yolları naziri işləmiş köhnə BAM-çılardan biri Gennadi Fadeyev elə həmin duyğulu nöqtələrə diqqət yönəldirdi. Deyirdi ki, mənə “BAM nədir” sualı verildəndə, adətən, belə cavab verirəm: “BAM insanlar deməkdir. BAM tikintisi sərəncamlarını imzalayan, tikintiyi üçün birbaşa şərait yaranan, təbii ki, tikintiyi işlərini gərənlər insanlar deməkdir”.

Heydər Əliyev Kremləndə o yerlərdə zabətlə, sadə inşaatçılarla arasında nəzərdə qəbul masafə saxlayan yüksək çimli məmur kimi yox, ən əvvəl qayğıkeç, həssas bir insan kimi gəldiyindən dərhal da rəğbət qazanmışdı, hamı ilə isinmişdi və ona görə də üstündən hər şey önlilik ötkərək Gennadi Fadeyevə bir şey düşünə bas vermiş kimi, səmimiyyətlə danışırdı: “O, insanları çox sevən şəxsiyyət idi. O, kilometrərlə deyil, tonlarla deyil, talelərlə, BAM-çılardan bu və ya digər müddət ərzində işlədiyi şəraitlə maraqlanırdı. O, heyərətəmiz rəhbər idi. Yalnız hansısa yekun məqamda o, təkrarən zəruri mövzuya yenidən qayıdaraq, işin daha səmərəli olması üçün səhən əvvəl ilin əvvəlində digər məsələləri düşünürdü”.

Heydər Əliyev – Kreml təmsilçisi ora, əlbəttə ki, məhz işləri yoluna qoymaq üçün göndərilmişdi və o çətlərin amirənə inzibətçilik əsnələrinə görə, işin lazımlıca irəli getməsindən ötrü rəhbər, sözünü hökmlə başlayıb əmrlə qurtardı ki (Şura hökuməti ayaq üstə durandan fəhlə-kəndli hökuməti olduğunu iddia etsə, guya, insanın onunçün ən ali dəyər olduğunu car çəksə də, yaşanmış tarixdən bilirək, axı, məqsədlərinə çatmaq üçün yüz milyonlar və milyonlara adamı uf demədən zəvalə uğratmaq onun əlinə su içmək kimi asan iş idi). Ancaq Heydər Əliyev bu baxımdan da həmişə istisnaolunmuşdu. Elə BAM-da da hər kəs onu ilk mərasimlərdə özəlirinki bilmişdi, üroyinə yaxın tutmuşdu, çünki onda insanlıq görülmüşdü. Elə olmasaydı, canlı şahid bir belə vaxtdan sonra belə ürəkəndən danışardımı?

Heydər Əliyevin ömür yolunu indi, həmin şanlı həkayətə tamamlanandan sonra əvvəldən sona seyr və təhlil edərək, baxırıms ki, elə bil, İlahi cazibə ilə hər şeyin cizgisini öncədən çəkilibmiş, bu ömürdə BAM da hökmən olmalı imiş.

Şərqi Sibir və Uzaq Şərqdən keçib gədən 4.324 kilometr uzunluqlu Baykal-Amur Magistralı tarixə çoxdan dünyanın ən nəhəng demir yollarından biri kimi daxil olub. Miqyasları ilə dünyadakı digər nəhənglərdən biri sayılsa da, bir cəhətdən hər halda müqayisəsizdir – tikintisində müxtəlif xalqlardan olan bir belə insanın iştirakı ilə inşa edilmiş bu irilikdə demir yolu magistralı tarixdə olmayıb, çətin ki, bundan sonra da ola. Buryatiya, Zabaykalye diyarı, Yakutiya, Amur vilayəti, Xəbarovsk diyarından keçən Baykal-Amur Magistralı gedib Tayşetdə qurtarıb və o son dayanacaq Azərbaycan insanına doğma bir ünvan kimi tanışırdı. Əslində, o yerlərin hamısı biza, eləcə də keçmiş Sovet İttifaqında yaşamış çox isana qəlbən yaxın torpaqlardı. Bizə həmin ərazilər yalnız ona görə məhərdən bəzən, eləcə də qədimdən yaxın-uzaq qohum-əqrəbamızın – türklərin məskun olduğu ərazilərdir, yer-yurd adlarına türkməzin doğmalığı və şirinliyi hopub. O yerləri bizə və bir zamanlar dünyanın ən qüdrətli dövlətlərindən olmuş SSRİ xalqlarının əksərində əziz edən həm də budur ki, daimi buzlaqlar məskəni həmin uçarlarda on və yüz minlərlə ən seçmə övladların, böyük şəxsiyyətlərin həyatı tamamlanıb. Dahi Hüseyn Cavidin Bakıya, doğmalarına son məktubları da o əlçatmaz uzaqlardan yetişib. Bir vaxtlar o yerlər ucu-bucağı görünməyən sovet həmsuzşərləri ilə ziğ verirdi və həmin gedər-gələnlərdə oğrudan-quldurdan daha çox Şura hökumətinin “xalq düşməni” damğası vurduğu parlaqlar – əsilzadələr, köklü-kömecli nəsilərin yetirmələri, görkəmli partiya və dövlət xadimləri, sərkərdələr, alimlər, şairlər, sənət xadimləri... göndərilirdi. Səbəsiz deyil ki, çox sonrakı syyamların məşhur Baykal-Amur Magistralının tikintisinə də tarixin və tələyin kinayəsi ilə, əslində, qorxunc NKVD-nin – Daxili İşlər Xalq Komissarlığının əmri ilə müdhiş 1937-ci ilin 1 sentyabrında

başlanmış, çox keçmədən həmin işlərə 150 mindən artıq dustaq cəlb edilmişdi.

Yəni artıq 1980-ci illərdə iftixarla və açıqca Ümumittifaq tikintisi adlandırılan bu demir yolunun bünövrəsi geniş kütlələrə bildirilmədən, məxfi şəkildə saxlanaraq elə əvvəldən sovet xalqlarının müştərk inşaatı kimi qoyulmuşdu.

Bir zamanlar mən Hüseyn Cavidin İrkutsk vilayəti, Tayşet rayonı, Şevçenko kəndindəki həbs düşərgəsində saxlanılarkən orada adına açılmış cinayət işini vərəqləmişdim. İnsan həyatını məhv etməkdə pərgar olan Sovet hökuməti insanları məhv etməkdə tarixəsi ilə bağlı sondukları da həyatlı bir səliqə ilə onillərə qoruyub saxlayıb. Qəlb ağrısı ilə baxırdım ki, dünyaya gözəlliklər yaratmaq üçün gələn Cavid orada – Sibir qütblərində hansı gün işə çıxmış, neçə saat işləyirmiş, hansı gün xəstəliyi səbəbindən işə çıxmayaraq həbs düşərgəsinin tibb məntəqəsində qalası olmuş. Qeydiyyatlar bunca səmənli aparılmışdı. Həmin arxivlər hamısı indi də qalmaqdadır, bu gün də qaldırılsa, aydın olar ki, Baykal-Amur Magistralının tikintisinə o illərdə müxtəlif xalqların qiymətli, adları tarixə həkk olunan, əksərinin ömrü elə oralarda bitən nə qədər övladı qatılıbmış.

Dünyanın qaribə işləri, təsəvvürsüzməz və izahsız cazibələri var. Hüseyn Cavid siyasi repressiya qurbanı olmuş və həyatı Sibir qiymətində tamamlanmış, həm də qala qazılaraq içərisinə cəssədlər doldurulən orta məzarlıqlardan birində deyil, hansısa xoşbəxt təsadüf üzündən fərdi qəbirlərə gömülmüş on minlərlə səbiq siyasi məhbüs arasında yeganə təsadüf qeyratı nümunəsi sayılsa qeyri-adi hüdnən də müəllifi unudulmaz Heydər Əliyevdir.

Büşbütün yeni zaman içində artıq tam təməz məzmun qazanaraq 1970-1980-ci illərdə tikilən Baykal-Amur Magistralı isə daha 1930-cu illərdəki kimi zillətli deyil, Sovet İttifaqının dörd bucağından minlərlə insanın, daha çox da gənclərin cəlb etdiyi, bir çoxlərinə elə könlüllü üz tutduğu möhtəşəm quruculuq meydanı idi.

Böyük Heydər Əliyevə həmin fəvqəlləhiyədə də pozulmaz imzasını qoymaq qismətmiş. Həm də bu imza yalnız minnətdən xətirələrdə, BAM-ın tarixi ilə bağlı yazılan məqalələrdə, kitablarda qalmır, coğrafiyaya da keçib – Baykal-Amur Magistralının 1181-ci kilometrində, bir vaxtlar elə Azərbaycanca olan cavanlırdan inşa etdiyi, elə o vaxtlarda məmarlığında Heydər Əliyevin təklifi ilə bizim milli ornamətlərdən istifadə edilmiş Anqoya vağzalı indi Ulu öndərin adını daşıyır.

Dünya dəyişib, Sovet İttifaqı və ona bağlı çox mətləblər dünənə çökmüş, unudulub. Ancaq tarixdə qalmaq əhəmiyyətli və böyük xidmət həfizədən silinmir və əvvəl-axır qiymətini alır – vağzallar o yerlərdə ki, həmişə insanlıdır və hər gün də, qatarlar gəlib-gətdikcə adları ucadan dilo gətirilir. Beləcə, illərdir ki, Zababkalyədə, Vətəndən min kilometrərlə uzaqda qatarlar gəlib dayandıqca, yola düzəldikcə Heydər Əliyev adı həminin eşidəcəyi ucalıqda səslənməkdə, nurlu şəxsiyyətin ömür qatırı oralarda da yolunu davam etdirməkdədir.

...Görən, 1984-cü ilin iyununda Sibirdə olduğu günlərdə 2 il öncə, 100 yaşının tamamında, buralarda dünyaya gözlerini yummasından 41 il ötkərək məsəd etdiyi, əbədi həsrətdən qurtaraq Vətəninə qayırdığı dahi Hüseyn Cavid unudulmaz Heydər Əliyevin yadına düşmüşdümü?

Bu solmaz misralar Cavidin yadıgandır:

**Baxtırsan əgər çəkdiyin əmək
Cahan sərgisinə versə bir çiçək.**

Çəkdiyi əməklər Vətən və cahan sərgisinə bir deyil, çox çiçəklər bağışlamış unudulmaz Heydər Əliyev, əlbəttə ki, boxtıyardır və həmin gün də – 2024-cü ilin 22 aprelində bütün əzəməti ilə yenidən qayıdaq Kremlə təzədən fəth edərək, əlbəttə ki, xoşbəxtlərin xoşbəxti idi!